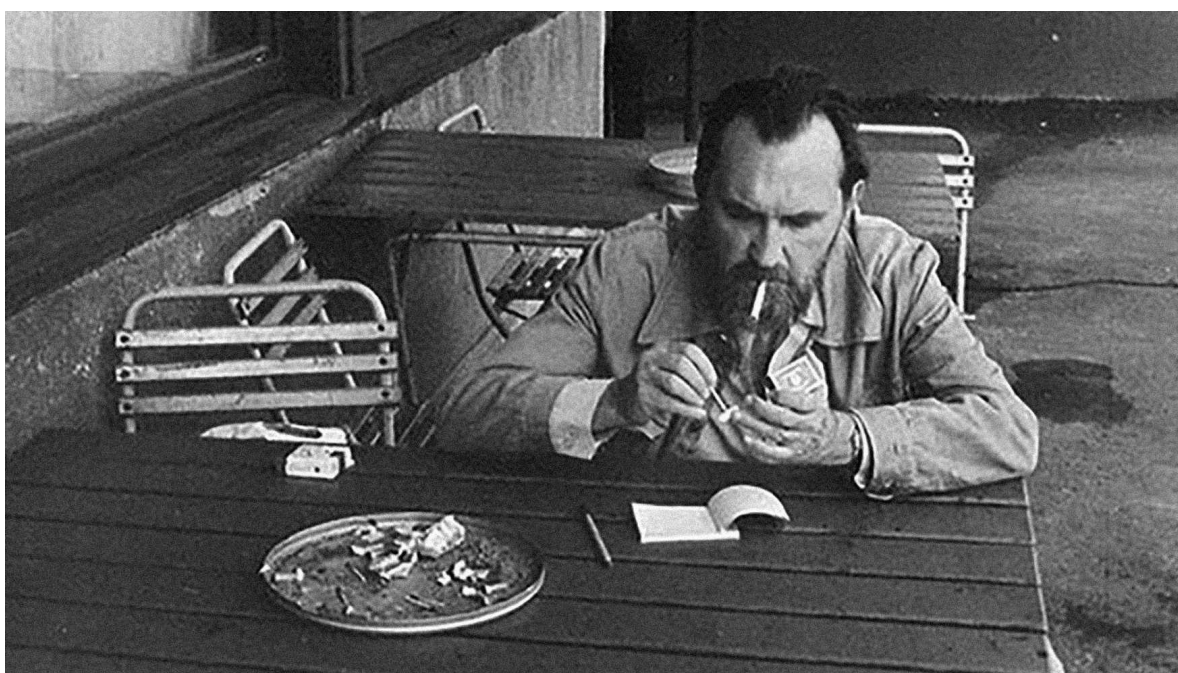

BONDYHO

MARTIN ŠAFFEK:

PRACOVNÍ ANALÝZA

Politika tvoří pozadí mnoha beletristických či básnických spisů Egona Bondyho. Ať už se jedná o *Cestu českem našich otců*, *Šamana*, *Mášu a Bětu* nebo *Deník dívky, která hledá Egona Bondyho*. Je to jeden z důvodů, proč jsou jeho spisy tak přitažlivé – umělecké „velké odmítnutí“ [Marcuse], které Bondy provádí, není plytkým moralizujícím gestem, ale lze jej zařadit do komplikovanější politické struktury. Apolitičnosti v umění se ostatně Bondy ve svém díle vysmíval.

Politickým aspektům díla Egona Bondyho jsme se již v *Solidaritě* věnovali [článek *Za čím stojí marxist levý*, *Solidarita* č. 69, srpen 2012]. Naše analýza však doposud vycházela z poměrně pozdních politologických děl *Neuspořádaná samomluva*, případně *O globalizaci*. Autor tu mnohdy navazuje na dílo předchozí, které na

českém knižním trhu dosud chybělo. Tato mezera byla nyní zaplněna. V roce 2017 totiž vyšla v nakladatelství Filosofie kniha *Pracovní analýza a jiné texty* z roku 1969.

Svazek k vydání pečlivě připravil a předmluvu napsal filosof Petr Kužel, recenzovali ji pak Stanislav Holubec a Martin Machovec. Kromě pojednání *Pracovní analýza* jsou do knihy zařazeny i další stati.

V několika větách, zařazených do kapitoly „Pro čtenáře“, autor uvádí, že píše nikoliv odborné pojednání pro okruh specialistů, ale práci „aktivizující“. To je sympatické. Stejně tak jsou sympatická úvodní slova, kdy Bondy v oddílu „Pařížská komuna“ zdůrazňuje její charakter jakožto strukturu společenské samosprávy a přímé demokracie. Zároveň v úvodu zaznívá varování

– situace člověka je mnohem horší než za Pařížské komuny, například kvůli tomu, že Sovětský svaz degeneroval ve formu, kterou autor nazývá státním kapitalismem. V kapitole „Proměna charakteru SSSR“ a následujících kapitolách se Bondy tohoto procesu degenerace dotýká: „Proto byla léta pro Leninovu smrti [1924-1929] promrhána v zápasech o moc nad aparátem, v zápasech, které se odehrávaly bez lidu, mimo lid a nad lidem, resp. za jeho zády, v zápasech, v nichž žádná ze soupeřících frakcí se neobrátela k lidu jinak než nanejvýš s demagogickými frázemi, žádná s frakcí se neobrátela opravdově k lidu ani ke stranickému subjektu, nýbrž se zajímala jen o kvantitativní a kvantitativní rozložení svých stoupenců v aparátu a vedla svůj spor

1 Bondy, Egon. *Pracovní analýza*. Filosofie, Praha 2017, s. 123.

2 „V oblasti specifického místa ve společenské (a historické) děbě práce nevystupují však v sobotu konkrétních třídách podavačů dělnického proletariátu do popředí žádné takové podavačky, z nichž by bylo možno organicky vyvodit ideové postupy nezadávající tělesní práci, nýbrž vyžadující jen rozumné, tělesně nezávislé, intelektuální práce.“ Egon Bondy, *Pracovní analýza a jiné texty*, Filosofie, Praha 2017, s. 123.

3 *Pracovní analýza a jiné texty*, s. 335.

3 Bondy, Egon. *Básnické dílo*. s. Argo, Praha 2016, s. 61.

4 www.bondyweb.cz/rozlozovy/bondy-ziveli.html

5 „Don't wait for an ethic filled with hope. Man are irritable. We have to love them for what they might be, not for what they are. Sketch out a tough ethics.“ Citováno v knize *Ironicaud*, Heidegger in France, Indiana University Press, Indiana, 2016, s. 47.

vlastně jen na jeho úrovni a jeho prostředky.¹

Za zamyšlení zde stojí, za prvé, proč Bondy používá vágní termín „lid“ v souvislosti s Ruskem dvacátých let, kde příslušnost k průmyslovému proletariátu či rolnictvu byla klíčová (a kdy převládající rolnický charakter země byl vedle izolace jednou ze základních příčin degenerace Ruské revoluce), za druhé, že nezmiňuje vyčerpání a apatii ruské pracující třídy ve zmiňované době a vůbec reakční charakter epochy, kdy se jakékoliv apely směřem k proletariátu na revoluční překonání byrokracie musely minout účinkem. Ostatně absenci detailnější analýzy degenerace Ruské revoluce v knize, která se zabývá krachem projektu socialistické samosprávy a jeho dalšími perspektivami do budoucnosti, je třeba zdůraznit. Na Bondyho obranu je však třeba dodat, že v závěrečných slovech *Pracovní analýzy* autor tvrdí, že toto dílo vědomě exponuje základní problematiku a je tedy pouze podkladem pro hlubší dílčí rozbor.

Pro pochopení Bondyho politických pozic je důležitá kapitola „Frakční boj Stalin-Trockij“. Zde autor tvrdí, že rozdíl mezi Stalinem a Trockým nebyly ani tak ideové jako spíše osobnostní, že boj mezi nimi byl ideologizován ex post, že oba byli pro nadvládu kvazivojensky organizovaného aparátu nad společností, a že Trockij přišel na pozici, kdy zastával skutečně protikladná stanoviska vůči Stalinovi až později a to pod tlakem evropské intelektuální levice. To podle Bondyho nesnižuje hodnotu pozdějších Trockého analýz, ale ve dvacátých letech by se podle autora *Pracovní analýzy* málo změnilo, kdyby místo Stalina vyhrál Trockij.

Zajímavou, a pro celý Bondyho politický vývoj nesmírně důležitou pasáží, je jeho kritika pracující třídy. Zásadní teze zní, že z postavení pracující třídy v produkčním procesu organicky vyplývá její obhajoba svobody.² Zde můžeme vidět teoretické zdůvodnění pozdějších Bondyho výpadů, ať už v básni roku 22.5.1976,³ kdy mluví o lidu jako o rdousiči svobody, až po názory prezentované po roce 1989 („lidé jsou blbí“).⁴ To je pasáž vsutku klíčová a aktuální; souvisí s celou orientací a způsobem práce radikálního levičáka po roce 1989. Jsou to otázky, nad kterými je třeba hluboce přemýšlet, nejen proto, že v těchto tezích není na radikální levice zdaleka sám – vzpo-

meňme celou frankfurtskou školu, ale poznámky podobného rázu se dají najít i u Sartra⁵ nebo, co se týče myslitelů novějších, u Žižka.

Kromě proletariátu jsou dalším revolučním aktérem intelektuálové, kterým Bondy věnuje krátkou kapitolu. Upozorňuje, že mají velmi často náchyllost k prostituci s kterýmkoliv režimem a kteroukoli ideologií, v jejich řadách jsou však často ti nejvýznamnější představitelé revolučního úsilí. Proto by byl rozhodně chybný podezíravý přístup k intelektuálům, a také kladení mnohonásobně větších nároků na intelektuály než na ostatní lidi v hnutí. Očekává se však od nich ideová jasnost a bojovnost – proto Bondy zdůrazňuje nutnost toho, aby se intenzivně vzdělávali, zejména v revoluční teorii.

Za zmínku stojí malá kapitola nazvaná „Společná fronta pro marxisty a revoluční křesťanskou levice“. Zde Bondy prohlašuje, že do praxe revolučního hnutí v Evropě by měli vstupovat mladí křesťané, a oddůvodňuje to: „co bychom to byli za revoluční marxisty, kdybychom se báli revoluční spolupráce s nemarxisty?“⁶ To můžeme rozšířit na spolupráci revolučního hnutí s věřícími lidmi obecně, a pak získá i dnes na aktualnosti – v době nesmírné islamofobie je důležité, aby v našich řadách byli prostě i lidé, kteří nejsou ateisté a jsou pro svou víru utlačováni.

V závěrečné kapitole *Pracovní analýzy* popisuje Bondy světonázorovou, etickou i kulturní dezintegraci, rozpad hodnot, kterého jsme svědky. Ten působí i na ty, kteří jej teoreticky nereflektují. I v takové atmosféře je podle Bondyho třeba rozvíjet revoluční hnutí. Hnutí však potřebuje nový obraz světa, novou stavbu hodnot, nový étos. Autor *Útěchy z ontologie* pak zdůrazňuje, že nové hnutí je uskutečňovanou filosofií, kdy se ideje stávají materiální silou, jakmile se zmocní mas.

Tomu, kdo je zvědavý na to, jak je to vlastně s Bondyho maoismem, doporučuji stať „Marxismus u Mao-Ce Tunga“, která byla do knihy vřazena s tím, že již nejde o součást původní *Pracovní analýzy*. V úvodu kapitoly se Bondy vymezuje, že se bude jednat výhradně o filosofické aspekty maoismu, čehož se tak úplně nedrží. Invektivy vůči maoismu srovnává s invektivami vůči Ruské revoluci ze strany sociálních demokratů. Učení Mao Ce Tunga se pak podle Bondyho neodchyluje od učení Marxe a Lenina, naopak je tvůrčím způsobem rozvíjí. Nepřetržitost

revoluce uvnitř socialistické společnosti klade do protikladu vůči pojetí Trockého, což je podle Bondyho „ve smyslu permanentního rozšiřování socialistických revolucí po světě“⁷ [což je mimojiné dokladem toho, že Bondy nepochopil Trockého]. Důležitá je pasáž na straně 355, kdy Bondy vysvětluje, že pod pojmem proletariát je třeba chápat nikoliv jenom dělnictvo velkých průmyslových podniků, vykořisťované v řemeslech a zemědělské dělníky, ale i bezzemky a chudé rolníky. Posledně jmenované kategorie podle Bondyho zahrnoval do proletariátu už Lenin, a kdyby tak neučinil, nebyl by schopen vést v Rusku socialistickou revoluci. To je podle mého názoru matení pojmů, to, že v Rusku proběhla revoluce menšiny proletariátu v rolnickém moři, tedy v moři většiny zaostalých rolníků, kteří z definice *nebyli* proletariátem, je jedním z klíčů pro rozluštění příčin jejího ztroskotání. Podobně problematické jsou reprodukce Mao Ce-tungových tezí o posunu hlavní fronty třídního boje, jež už prý neprobíhá mezi dělnictvem a buržoazií vyspělých zemí, ale mezi mezinárodně organizovaným imperialismem a vykořisťovanými zeměmi třetího světa. Nejsou to však pouze tyto teze, které dělají Bondyho Bondym. Náš autor si z maoismu vybírá a celým svým dílem svébytně interpretuje a rozvíjí také teze jako: „Je tisíc a deset tisíc pravd marxismu, ale lze je shrnout do jediné: lidská vzpoura je oprávněná.“⁸ Slavoj Žižek tvrdí, že i ta nejstrašnější ideologie je formálním pokřivením ne-ideologie, že každá ideologie má utopické jádro.⁹ Výše zmíněná Maova teze je takovým utopickým jádrem ideologie, kterou jakožto celek musíme odmítnout, a v této souvislosti lze chápat například Bondyho aktivitu v undergroundu a skládání buřičských a hluboce lidských básní, které pak zhudebňují Plastic People of the Universe.

Celkově je třeba zakoupení *Pracovní analýzy* a jejího prostudování doporučit, a to nejen čtenářům uměleckých a filosofických děl Egona Bondyho, kteří hledají politické souvislosti k jeho další tvorbě. Podněcuje totiž k zamyšlení z pohledu, který jinak není v našich končinách obvyklý, z pohledu kritiky minulého režimu zleva. Četbu je však třeba doplnit analýzami minulého režimu západní proveniencí, které bohužel v češtině skoro chybí.

25. 2. 2018 – 11. 3. 2018

6 Bondy, Egon, *Pracovní analýza a jiné texty*, s. 344

7 Tamtéž, s. 353

8 Citováno tamtéž, s. 358

9 Žižek, Slavoj, *Nepolapitelný subjekt*, nakladatelství L. Marek, Praha, 2007, s. 197

